

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Аніна О.О.

студентка,

Інститут права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ВПЛИВ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ НА ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Міжнародні соціальні стандарти є комплексом норм, які закріплені в різних міжнародно-правових актах. Вони визначають гідні умови життєдіяльності людей, забезпечують розвиток особи та соціальну захищеність. Окрім цього, міжнародні документи мають великий вплив на національне законодавство у сфері соціального забезпечення. Імплементация міжнародних-правових стандартів в національному законодавстві є засобом розвитку національного законодавства у напрямку втілення верховенства права, рівності та соціальної справедливості.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС, підписана 21 березня 2014 року, вимагає від держави формування соціально-економічної політики, метою якої повинно бути досягнення європейських стандартів рівня життя і доступність, фінансова стабільність та якість системи соціального захисту громадян. Економічні реформи в Україні, які відбуваються протягом останніх років, свідчать про досягнення зовсім протилежного суперечливого результату – глобального перерозподілу національного багатства і доходів населення, а безсистемні заходи соціальної політики не мають відчутного ефекту та істотно не впливають на масштаби бідності [1, с. 104]. Необхідність впровадження європейських інструментів соціального забезпечення спричинена також проведенням Операції об'єднаних сил на сході України, які мають наслідком внутрішнє переміщення осіб. Тому одним із правових інструментів європейської інтеграції є адаптація національного законодавства України зі стандартами ЄС з метою покращення ситуації із соціальним захистом осіб в Україні.

У юридичній літературі зазначено проблематику частково розглянуто в працях таких учених-юристів, як: В.М. Андрійв, Н.Б. Болотіна, С.В. Венедіктов, С.В. Вишновецька, Т.З. Герасимів, С.І. Запара, М.І. Іншин, В.Л. Костюк, Л.Ю. Малюга, В.П. Мельник, П.Д. Пилипенко, С.М. Прилипко, Т.М. Ругляк, С.М. Синчук, О.В. Тищенко, Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, М.М. Шумило, О.М. Ярошенко та ін. Слід зауважити, що незважаючи на значний доробок науковців, вищезазначена тематика потребує подальшого дослідження та розвитку, з огляду на її важливу роль в Україні.

Перш за все, варто зауважити, що сьогодні немає єдиного підходу до визначення терміну міжнародних соціальних стандартів. На думку С.І. Запари, яку ми підтримуємо, міжнародний соціальний стандарт – це впорядкована система універсальних міжнародних норм та принципів, розроблених на основі взаємних угод між державами щодо питань, пов'язаних із створенням економічного, політичного, соціального, культурного і правового середовища, яке б дозволило людям досягати соціального розвитку [2, с. 447]. Тобто міжнародні соціальні стандарти, які створенні на основі міжнародних угод для соціального розвитку держав, а саме створення гідних умов життєдіяльності людей, забезпечення розвитку особи та соціальну захищеність.

Окрім цього, Н.Б. Болотіна наголошує на тому, що міжнародні правові стандарти, відображають: 1) міжнародне правове регулювання відносин у сфері соціального захисту; 2) стандарти ООН у сфері соціального захисту; 3) конвенції МОП у сфері соціального захисту; 4) європейські міжнародні стандарти в галузі соціального захисту [3, с. 100–105]. На думку М.М. Шумила, міжнародні стандарти у сфері соціального захисту варто розуміти як соціальний мінімум, що встановлений міжнародними нормативно-правовими актами та є обов'язковим для країн-підписантів, наявність якого дає рівну можливість непрацездатним особам реалізовувати свої права та свободи в повному обсязі [4, с. 243–244].

На основі вищезазначених позицій, ми можемо зробити висновок, що міжнародні стандарти соціального забезпечення обов'язково мають наступні ознаки:

- 1) закріплені в міждержавних угодах;
- 2) текстуально уніфіковані й функціонально універсальні;
- 3) у разі їхнього недотримання або порушення передбачається застосування санкцій політико-юридичного чи політичного характеру;

4) основною метою стандартів є створення економічного, політичного, соціального, культурного і правового середовища, яке б дозволило людям досягати соціального розвитку;

5) стандарти включають систему норм, положень, стандартів з питань соціального забезпечення.

Джерелами міжнародних правових стандартів, є, по-перше, міжнародні нормативно-правові акти Організації Об'єднаних Націй і Міжнародної організації праці, по-друге, регіональних об'єднань Європи, Америки, Африки, а також двосторонні договори, які містять відповідні норми. За географічною сферою міжнародні норми, які визначають міжнародні правові стандарти поділяються на кілька груп. Перша група складається з універсальних, які займають найвищий рівень цінності таких стандартів, вони повинні виконуватися у більшості країн світу. Друга група включає в себе регіональні, які чинні тільки в межах конкретного регіону (наприклад, країни Африки, Європи, Латинської Америки). Остання група складається з двосторонніх, які є обов'язковими тільки для країн-підписантів.

Соціальних стандарти, зокрема, захищаються та закріплюються наступними документами: 1) Загальна декларація прав людини 1948 р.; 2) Міжнародний пакт про соціальні, економічні та культурні права 1966 р.; 3) Європейська соціальна хартія 1996 р.; 4) Основоположні конвенції МОП та інші.

В національному законодавстві, стаття 9 Конституції України закріплює положення про те, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Із положень Закону України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 випливає, що Україна визнає пріоритет міжнародного права, тобто, якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому законом порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору. Україна ще досить повільно підходить до питань щодо ратифікації міжнародних нормативних актів, які стосуються соціального захисту громадян, що негативно впливає на проблему наближення національного права до європейського права та імплементацію європейських міжнародних стандартів у галузі соціального забезпечення в юридичну практику України.

Неможливо не погодитись із С. Бичковим, який зазначає, що специфічні особливості розвитку нашої держави не дають змоги автоматично перенести загальновизнані міжнародні акти з соціального захисту населення в законодавство України, адже вони розраховані на розвинені та стабільні ринкові відносини. Таким чином, трансформація соціального захисту населення України з урахуванням набутого світового досвіду потребує особливого підходу при зміні принципів її побудови, виходячи з ринкових реалій розвитку держави [5, с. 194]. Можна підсумувати, що на даний час рівень економічного розвитку нашої країни позбавляє можливості автоматично перенести загальновизнані міжнародні акти у сфері соціального захисту населення у законодавство України.

Крім цього, в юридичній літературі виокремлюють і такі проблеми, які постають на шляху адаптації законодавства України до міжнародних стандартів, зокрема, відсутність належного способу оприлюднення міжнародно-правових актів, ратифікованих Україною. Так, Т.М. Ругляк вважає, що через це знижується ефективність їх оприлюднення як громадянам, так і науковій спільноті, що спричиняє виникнення розбіжностей та неточностей у перекладах документів, як правило, здійснених лінгвістами, які не завжди вірно трактують юридичні терміни [6, с. 125]. Як зазначає Ірина Новосельська, великою проблемою є часткове виконання чинного міжнародного законодавства в національній правовій системі [7, с. 2]. Не можемо не погодитися з цією думкою, оскільки часто Україна не має фінансовою спроможності для забезпечення окремих положень міжнародно-правових актів.

Також, проблемою є відсутність механізму перевірки дотримання міжнародно-правових актів державами, які їх підписали, а також, відсутність відповідальності за недотримання, що значно впливає на ефективність впровадження міжнародних актів у життя. Існує позасудовий (звіти про виконання міжнародних зобов'язань) та судовий способи перевірки дотримання даних актів державами (наприклад, через Європейський суд з прав людини). На сьогоднішній день, за кількістю звернень громадян до даного суду, Україна займає четверте місце. Тому, можемо зробити висновок, що, в Україні багато положень, які були ратифіковані та закріплені в національному законодавстві мають здебільшого декларативний характер.

Не можемо не зазначити, ще одну проблему, яка полягає в тому, що на сьогоднішній день Україна не ратифікувала ряд нормативно правових

актів, які, на нашу думку, є важливими та відносяться до міжнародно-правових стандартів, а саме положення ст. 12 та ст. 13 Європейської соціальної хартії (право на соціальне забезпечення та на соціальну і медичну допомогу) незважаючи на закріплення таких прав у ст. 46 та ст. 49 Конституції України, відсутність ратифікації цих положень є перешкодою для України на шляху євроінтеграції.

Підсумовуючи, хотіли б зазначити, що міжнародно-правові стандарти – це сукупність існуючих норм і принципів у галузі прав людини, яка розроблена за участю держав у процесі міжнародного співіснування і міститься у відповідних міжнародно-правових документах. Основним джерелом міжнародно-правових стандартів є нормативно-правові акти ООН і МОП, регіональних об'єднань Європи, Америки, Африки, а також двосторонні договори, які містять відповідні норми. Україна на законодавчому рівні закріпила, що міжнародно-правові акти стають частиною національного законодавства тільки після ратифікації або коли була надана згода на обов'язковість Верховною Радою України. Наша держава підписала більшість нормативно-правових актів, які є джерелом міжнародного-правових стандартів соціального захисту, але разом з тим, є ряд не ратифікованих положень, які є дуже важливими для євроінтеграції України. Також, можна виділити ряд інших проблем, такі як фінансова неспроможність України для втілення деяких положень міжнародних зобов'язань, що автоматично позбавляє можливості запровадити та підтримувати загальновизнані міжнародні акти у сфері соціального захисту населення в Україні. Проблемою є і відсутність механізму перевірки дотримання міжнародно-правових актів державами, які їх підписали, а також відсутність відповідальності за недотримання.

На нашу думку, для подолання цих проблем, як зауважив В.Л. Костюк [8, с. 71], потрібно розробити та запровадити Національну стратегію соціальних реформ та розвиток законодавства про соціальне забезпечення, Національну концепцію імплементації європейських соціальних стандартів; Європейські та наукові соціально-правові експертизи проєктів нормативно-правових актів про соціальне забезпечення. Важливо також впроваджувати постійний моніторинг дотримання законодавства про соціальне забезпечення та посилення ефективності та доступності механізмів реалізації, гарантування, правової охорони права на соціальний захист (соціальне забезпечення) та інших суміжних прав.

Список використаних джерел:

1. Малуго Л.Ю. Адаптація національного законодавства у соціальній сфері до європейських стандартів як складова модернізації системи соціального захисту України. *Eurasian Academic Research Journal*. 2017. № 3. С. 32–36.
2. Запара С.І. До питання про сутність соціального міжнародного стандарту. Актуальні проблеми регулювання відносин у сфері праці і соціального забезпечення : тези доп. та наук. повідом. учасн. III Міжнарод. наук.-практ. конфер. / за ред. В.В. Жернакова. Харків : Кросроуд, 2011. 540 с.
3. Болотіна Н.Б. Право людини на соціальний захист в Україні. Київ : Знання, 2010. 107 с.
4. Шумило М.М. Міжнародні стандарти в сфері соціального захисту. *Університетські наукові записки*. 2012. № 3. С. 243–249.
5. Бичков С. Аналіз становлення та розвитку системи соціального захисту в різних країнах світу та можливість адаптації набутого досвіду до умов України. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2006. № 3. С. 194.
6. Ругляк Т.М. Міжнародні акти як джерела права соціального захисту України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. № 37. С. 120–125.
7. Новосельська І. Основне значення міжнародних соціальних стандартів у законодавстві України. *Підприємство, господарство і право*. 2017. С. 95–97.
8. Костюк В.Л. Європейські соціальні стандарти в контексті сучасної моделі джерела права соціального забезпечення: Наукові-теоретичні аспекти. *Наукові записки НАУКМА. Юридичні науки*. 2018. Том 1. 2018. С. 68–73.